

**Культурологічний та мистецтвознавчий журнал «Аркадія»/ гол.редак.
Баканурський А.Г. – Вип. 1 (38). – Одеса: Студія «Негоціант», 2014. –
С. 59-62**

Білоусенко І.В.

викладач кафедри музичного

мистецтва і хореографії

Херсонського державного університету

ЕРЛІХ ТАМАРА ПИЛИПІВНА - ФУНДАТОР ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА ХЕРСОНЩИНИ

Анотація

Стаття присвячена ретроспективному аналізу мистецько-педагогічної спадщини Т.Ерліх, її внеску в розвиток народної хореографії, у піднесення громадянського й патріотичного виховання молоді засобами народної хореографії на теренах Херсонщини.

Анотация

Статья посвящена ретроспективному анализу художественно-педагогического наследия Т. Эрлих, ее вклада в развитие народной хореографии, в подъем гражданского и патриотического воспитания молодежи средствами народной хореографии на территории Херсонщины.

Anotation

The article is devoted to a retrospective analysis of the artistic and pedagogical legacy T.Erlih, its contribution to the development of folk dance in the rise of civil and patriotic education of youth by means of folk dance in the Kherson region.

Постановка проблеми у загальному вигляді...Глобалізація суспільного розвитку та світові інтеграційні процеси актуалізують значення

національної традиційної культури, збереження національної сутності українського народу. У цьому контексті на особливу увагу заслуговує наукова систематизація теоретико-педагогічних ідей та узагальнення досвіду діяльності вітчизняних культурно-освітніх діячів другої половини ХХ ст., насамперед періоду післявоєнної відбудови, пробудження національної самосвідомості й піднесення патріотизму українського народу, активного розвитку виховання, освіти, мистецтва й художньої культури.

До плеяди найвизначніших діячів цього періоду належить балетмейстер, постановник, педагог, заслужений працівник культури України Ерліх Тамара Пилипівна [1].

Доцільність звернення до мистецько-педагогічної спадщини Т. Ерліх зумовлена вагомістю її внеску в розвиток народної хореографії, у піднесення громадянського й патріотичного виховання молоді засобами народної хореографії та необхідністю використання в умовах сьогодення набутого ними досвіду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблематики...грунтовні теоретичні праці в галузі української народної хореографічної культури В. Верховинця, А. Гуменюка, В. Василенка стали фундаментом сучасних наукових досліджень у цій галузі С. Легкої, В. Шкоріненка, К. Кіндер, О. Мерлянової тощо. Останнім часом відбувається значне поживлення в розробці регіональних проблем української етнохореографії (Галичина – О.Пастух, Закарпаття – О. Голдрич, Поділля – В. Тітов, Волинь – М. Полятикін, Гуцульщина – Б. Стасько, Закарпаття – К. Балог, Покуття – Д. Демків тощо). Дослідження танцювального мистецтва окремих регіонів, локальних зон сприяє створенню комплексної історії розвитку народної хореографічної культури в Україні .

Формування цілей статті...здійснити ретроспективний аналіз мистецько-педагогічної спадщини Т. Ерліх, її внеску в розвиток народної хореографії, у піднесення громадянського й патріотичного виховання молоді засобами народної хореографії на теренах Херсонщини

Виклад основного матеріалу...Ім'я заслуженого працівника культури України Тамари Ерліх відоме багатьом хореографам та балетмейстерам не тільки в Херсоні, а й поза його межами. Вона створила ансамбль танцю «Таврія», який під її керівництвом працював від кропіткої роботи над створенням кожної постановки до найгучніших оплесків, які зайвий раз доводили – все було не дарма.

Важко переоцінити її вклад в хореографічну культуру нашого Херсонщини. Її вихованці і зараз продовжують справу свого наставника. Лідія Грудковська працює в Таврійському ліцеї мистецтв, Надія Сергеева – керівником ансамблю танцю «Надія» у місті Каховка, Олександр Ступаков – в Новій Каховці, Віра Ступакова – у Каховці, Василь Чуба – у Херсонському державному університеті, він є керівником народного ансамблю «Чубарики», Віктор Коломієць – соліст ансамблю Балтійського флоту, Тетяна Погрібна – солістка ансамблю Державного театру Сибіру, Олексій Онищенко – соліст балету театру імені Вахтанга Чабукіану, Людмила Сідошенко – народна артистка України [4].

Тамара Пилипівна була одним з тих митців, хто за допомогою свого могутнього таланту та високого професіоналізму безпосередньо творила хореографічну культуру України, і зокрема Херсонщини. Високу оцінку її таланту та професіоналізму дали в свій час Павло Вірський та Махмуд Есамбаєв.

За ініціативою голови Херсонського обласного осередку Національної спілки хореографів України, завідувача кафедри класичної хореографії та методики викладання ХДУ, заслуженого працівника культури України Алли Рехліцької було розпочато пошукову роботу в напрямку дослідження біографії та творчої спадщини Т. Ерліх.

Із самого дитинства мистецтво музики і танцю зачаровували її. Вона мріяла стати хореографом, щоб прославляти культуру нашого народу, і наполегливо досягала цієї мети. Перші кроки Тамара Пилипівна робила у хореографічній студії при київському будинку працівників мистецтв РАБІС,

де протягом 1932-1941 років вивчала ази майбутньої професії.

В 1938-1941 роках Тамара Ерліх навчалася в театральній-драматичній студії при Київському російському драматичному театрі імені Лесі Українки, бо вже тоді розуміла: без акторської майстерності будь-який танок – не мистецтво, а просто набір рухів.

Навіть під час війни Тамара Пилипівна не покинула своєї справи. У червні-вересні 1941 року майбутній відомий хореограф працювала завідуючою клубом евакогоспіталю в Києві. А з липня 1942 до травня 1945 служила в ансамблі пісні та танцю Першого Українського фронту.

У 1949 році в рядах діячів армії Тамара Ерліх побувала в Польщі, Німеччині та була нагороджена медалями «За Победу над Германией» і «За Отвагу».

З 1953 року вона стала керівником танцювального колективу Великого військового об'єднання в м. Сталінграді. Отримала Почесну грамоту Президії Верховної Ради УРСР, орден Великої Вітчизняної війни.

У 1954-1958 роках Тамара Пилипівна керувала цілою низкою танцювальних колективів в місті Сочі.

1958 року доля привела її до Херсону, де вона стає керівником танцювального колективу Бавовняного комбінату. З 20 серпня 1962 року – викладач хореографічних дисциплін Херсонського культурно-освітнього училища та засновник хореографічного відділення цього навчального закладу.

20 серпня 1962 року Тамара Пилипівна Ерліх на базі культурно-освітнього училища створює танцювальний колектив, куди набирає не зовсім вправно танцюючих хлопців та дівчат. За короткий термін (3-4 роки) з простих сільських юнаків, які спочатку нічого не вміли, але дуже хотіли танцювати, виростають професійні танцюристи. Вони виступають на різних майданчиках області, а потім виїжджають з великою програмою (16 номерів) на звітний концерт у місто Київ. Щоб утримати своїх учасників-випускників училища, у Тамари Пилипівни виникає бажання створити самодіяльний

ансамбль танцю. І в 1967 році на базі Херсонського Будинку самодіяльності створюється колектив під назвою «Червоні вітрила». До складу цього ансамблю входять юнаки та дівчата, починаючи зі школярів, студентів технікумів і вузів, а також робоча молодь. Ансамбль стає одним з кращих зразків художньої самодіяльності області. Через рік, у 1968 році, він бере участь в огляді художньої самодіяльності серед всіх областей України, в якому виходять переможцями і отримують назву Народного самодіяльного ансамблю і перейменовуються на ансамбль танцю «Таврія» [3].

Так у 1968 Тамара Пилипівна стала керівником ансамблю «Таврія» Херсонського бавовняного комбінату при міському Палаці культури текстильників.

В період з 3 листопада по 31 грудня 1972 року в Паризькому Палаці спорту з величезним успіхом проходив фестиваль мистецтв народів СРСР, приурочений святкуванню 50-річчя створення Союзу Радянських Соціалістичних Республік. У ньому взяли участь професійні і кращі самодіяльні колективи і артисти з усіх республік СРСР. Єдиним представником України був народний ансамбль танцю «Таврія» під керівництвом Тамари Пилипівни. Вони дали понад 60 концертів, які відвідали близько 200 тисяч глядачів. Французька преса, радіо і телебачення одностайно відзначали розквіт радянської соціалістичної культури, розмаїття її національних форм, високий художній рівень і майстерність радянських артистів, вдале художнє і режисерське рішення спектаклю, його мальовничість і динамізм [2].

Учасники фестивалю провели велику інформаційно-пропагандистську роботу, виступали на зборах, присвячених золотому ювілею СРСР, у Гаврі, Ліоні, Пантері перед активістами профспілок. Артисти ансамблю провели 24 зустрічі з робітниками великих заводів, фабрик та інших підприємств Парижа.

Це рядки з наказу міністра культури СРСР К. О. Фурцевої – документу, що засвідчує політичну і творчу зрілість пропагандистів

радянського мистецтва за кордоном: «...Відзначаючи успішне проведення «Фестивалю мистецтв народів СРСР» у Парижі, його велике художнє та ідейно-політичне значення, а також дисциплінованість і організованість, високе розуміння свого обов'язку, почуття великої відповідальності і патріотизму, проявленого колективом у складних умовах закордонних гастролей оголошую подяку...». Далі перелічуються відзначені професіональні і самодіяльні колективи, серед яких і народний ансамбль танцю «Таврія» Палацу культури херсонських текстильників.

Гастролі у Франції – незабутня сторінка біографії художнього колективу. До Парижу «Таврія» дарувала своє мистецтво трудящим Софії, куди вона прибула у складі всесоюзного потягу «Дружба» на святкування 25-річчя Народної Республіки Болгарії. Потім їх чекала Угорщина, де темпераментними, емоційними і доброзичливими глядачами були трудящі дружніх Херсону міст Залаегерсега і Надьканіжа. І жителі болгарської столиці, і угорці захоплювалися молодістю, яскравою образністю мистецтва ансамблю «Таврія», його наддніпрянським колоритом, національною характерністю. Це вже були ознаки творчої досконалості, довершеного художнього смаку, хоча ансамблю йшов всього-на-всього сьомий рік.

Ці риси з перших днів існування колективу в танцюристів «Таврії» формувала художній керівник Тамара Пилипівна Ерліх. Її невичерпна творча фантазія та натхнення завжди тримали «Таврію» у стані пошуку. Учасники ансамблю мовою танцю оспівували рідну Херсонщину з її неозорими степами, чотирма морями і легендарними людьми. У пошуках сюжетів вони часто зверталися до літературних джерел. І якою ж великою була їх радість, коли до рук їм потрапив роман Олеся Гончара «Тронка» - цей поетичний, надзвичайно чистий у розкритті людських почуттів твір. З нього вони і запозичили сюжет для своєї хореографічної новели «Тронка», в основу якої покладено епізоди прощання головних героїв. Ця новела дуже сподобалася глядачам та авторові роману письменнику О.Гончару і міцно закріпилася в репертуарі ансамблю.

У 1974-1976 рр. Тамара Ерліх стає художнім керівником ансамблю «Дніпряна» Херсонської обласної філармонії де з натхненням вона створює нову хореографічну програму, що стає творчою візитною карткою Херсонського краю [1].

А в 1982 році ансамбль представляв танцювальне мистецтво України на Гала-концерті художніх колективів в столиці. Гала-концерт був приурочений святкуванню 60-ї річниці від дня створення Радянського Союзу. «Таврія» виконувала хореографічні композиції «Коханочка - тавричаночка» та «Дуба-танець». Наскрізно у творчості видатного хореографа була тема рідного краю. Усі танці, які вона робила, намагалася пов'язати з сучасністю Херсонщини. Наприклад, «Тачанку» – номер, присвячений революції, вона робила на замовлення до відкриття палацу «Україна» в Києві. Також з репертуару «про наш край» у неї була «Тронка», «Херсонський рис», «Таврійська полька», «Чорноморочка», «Партизан Залізник».

Не могла оминати Тамара Пилипівна у своїй творчості й теми нашої Батьківщини. Яскравим прикладом цього є славетний романтичний танець «Коханочка», а також танці за мотивами українських поетів і письменників, зокрема «Розцвіла у лузі червона калина» за Т.Г.Шевченком, «Хустина» і незабутній танець «Тронка» за мотивами однойменного роману Олеся Гончара [1].

У час, коли працювала Тамара Пилипівна, створювалися сюжети, що прославляли селянську молодь, сумлінність колгоспних робітників, кохання, яке виникало між звичайними радянськими хлопцями та дівчатами на лоні мальовничої природи. Усі ці добрі традиції хореографії тих часів увібрали в себе постановки Тамари Пилипівни Ерліх, у якої був неабияких хист саме до сюжетних танців.

Аби зробити кожну постановку актуальною, неповторною і не залишити глядачів байдужими, Тамара Пилипівна опрацьовувала багато інформації, зокрема досконало вивчала матеріали історії Херсонщини. Вона перечитувала твори український письменників і сама писала репризи до своїх

танців, що теж потребує певного мистецтва. Таким чином, прочитавши реприз до танцю, можна було зрозуміти його тематику і налаштуватися на потрібний настрій. Ось, наприклад, реприз до танцю «Тронка»:

Ніщо мені так не пахне, як наш степ...

Сьогодні на кошарі порядкує молодша донька.

Що була залишена тут за старшу.

Працює Тоня швидко, спритно - душа горить.

Але думка все про нього, - про Віталіка.

Адже він зайде сьогодні прощатися.

Перед ним вперше в житті океанські дороги стеляться, а вона не прибрана.

Пасе отару в своїй чабанській одежі.

Але ось... і тронка!!! - Дзеленчить ніжно, сумовито.

Мов позивна мелодія степового - рідного краю!

Тамара Пилипівна використовувала у своїх народних танцях такий прийом, як стилізація.

Про те, що праця Тамари Пилипівни не пройшла даремно, говорить й те, що її учні започаткували хореографічний конкурс імені Т.П.Ерліх «Весняний розмай». Фестиваль-конкурс проводиться з метою вшанування пам'яті видатного херсонського хореографа Тамари Ерліх, активізації та розвитку хореографічного мистецтва в області, виявлення нових та зміцнення існуючих колективів народного та сучасного танцю, обміну досвідом між творчими колективами та в рамках святкування Міжнародного Дня танцю. Вперше він пройшов в 2010 році. Тоді Надія Сергеева і Олександр Ступаков (також колишній учасник ансамблю «Таврія») відновили постановку «Тронка». Для наступного конкурсу Надія Іванівна Сергеева відновила танець «Херсонський рис» (перейменувавши на «Каховські меліоратори»).

Завдяки зусиллям людей, які працювали з Тамарою Пилипівною і близько її знали, її танці з кожним конкурсом отримують ще одне життя. І хоча багато змінилося з тих часів, на які припала хореографічна кар'єра

Тамари Ерліх, її постановки не забуваються, адже дарують людям головне – любов та повагу до культури рідного краю, патріотизм, щирі почуття, обрамлені витонченою технічною майстерністю. І ні з чим не порівняти ті відчуття, коли ніби оживає на сцені славнозвісний колектив «Таврія», даруючи глядачам неповторний ансамбль рухів і почуттів.

Тамара Пилипівна приділяла увагу вихованню кожного з учасників колективу. «Сімейний ансамбль» – так іноді називали її колектив. Тамара Пилипівна – творча натура, з багатою фантазією, про це свідчать її прекрасні постановки, котрі побачив не тільки Херсон, а й вся Україна, Росія. Париж та багато інших країн. Скільки б не минуло часу, в пам'яті назавжди лишаються світлі згадки про цю яскраву творчу особистість, котра зробила величезний внесок у розвиток нашої національної культури, одночасно даруючи глибоку повагу і любов до традицій українського народу, що відтворено в її танцях, а саме: «Хустина» за Т.Шевченком, композиція «Якби хлопці всієї Землі», де танцювали танці народів світу, і «Апофеоз», де вона показувала всю продукцію, яку виробляла Херсонська область: і консервний завод, і ХБК, і сільське господарство. Вона робила дуже багато постановок, присвячених саме нашому краю. Вона вміла робити сюжетні номери, а це не кожному балетмейстеру дано».

До постановки танців вона підходила дуже вимогливо. Вона на кожен рух давала підтекст, з чимось порівнювала, щось пояснювала, чітко вибудовувала психологічну, музичну, творчу атмосферу, з колосальним потенціалом і творчим, і інтелектуальним, і людським.

Вона була толерантною, комунікабельною людиною. Внесла великий репертуар у розвиток хореографічного мистецтва Херсонщини, є фундатором хореографічного мистецтва Херсонщини. Її батько був головним диригентом симфонічного оркестру київської національної опери, тому це була людина освічена не тільки в хореографії, а й висококультурна загалом. До Тамари Пилипівни можна було звернутися за порадою [1].

Висновки... Тамара Пилипівна – балетмейстер, творчість якого визнав

сам Павло Вірський, український танцівник і хореограф, Народний артист СРСР. Вона змогла зробити із самодіяльного ансамблю справжній професійний колектив, із звичайних хлопців – успішних хореографів. Завдяки її постановкам Херсонщина була представлена за кордоном, а її сюжетні танці справедливо заслужили безсмертя.

Хореографія не стоїть на місці – все змінюється, в моду входять нові сюжети. Але дещо залишається незмінним – любов, із якою хореограф робить постановку, щирість почуттів, задоволення від зробленого. Саме це Терпсіхора херсонського краю Тамара Пилипівна Ерліх залишила у спадок своїм послідовникам – керівникам хореографічних колективів, балетмейстерам – постановникам, адже в умовах демократизації суспільних відносин, змін в соціально-економічній галузі, культурі та освіті, особливої значимості набувають питання художнього виховання підрастаючого покоління.

Література:

1. ДАХО ф.1
2. ДАХО ф.6
3. ДАХО ф.14
4. ДАХО ф.22
5. ДАХО ф.37

Білоусенко І.В. Ерліх Тамара Пилипівна – фундатор хореографічного мистецтва Херсонщини / І.В. Білоусенко // Аркадія, 2014 - № 1(38). – С. 59-62